

Využívání zvířat člověkem a právo

Hana Müllerová

Úvod

Velkochovy jsou ukázkovým příkladem lidského přístupu k využívání zvířat. Jsou typickým modelem činnosti, kterou člověk dělá pro uspokojení svých potřeb, pro svůj prospěch. Přitom určuje životní podmínky chovaných zvířat v celé jejich plnosti: od ovlivňování narození přes podmínky životního prostoru, nakládání se zvířetem, jeho krmení, napájení a uspokojování různých druhů jeho potřeb až po konec jeho života. Zároveň zvíře ve velkochovu není chápáno jako individuum, ale jako zástupce určité masy, druhu. Nevnímá se jednotlivce, ale stádo či hejno atp., v němž individuum znamená pouze malý podíl na velikosti, hmotnosti, stáří, produktivitě či plemenitbě celku.

Právo v posledních desetiletích zasáhlo svou regulací do lidského způsobu nakládání se zvířaty značně, a ve srovnání s historickým právem nebývale. Ovšem na popsaném modelu velkochovů ovlivnilo spíše technické otázky týkající se vnějších projevů chovu: zakazuje určité typy nakládání se zvířetem, které prohlašuje za týrání, nastavuje tzv. minimální standardy chovu v různých jeho aspektech (prostor, krmení atd.), pravidla přepravy zvířat, pravidla porážky atd. Právo ale nemá nástroje, aby vynutilo zásadní změnu v chápání vztahu mezi člověkem a zvířetem, tedy změnu v tom, co lze označit za uznání morálního statusu zvířat. Je pravda, že právo řekněme „západní části světa“ hlásá v současné době na různých úrovních (mezinárodní, evropské i vnitrostátní) potřebu uznání zvířat jako živých, cítících tvorů, kteří si zasluhují respekt a péči ze strany člověka. V tomto textu chci ukázat několik příkladů této rétoriky, která slovně utvrzuje zvyšující se morální status zvířat, a její konkrétní projevy v právní regulaci. Poté se budu zamýšlet nad tím, zda má tato tendence v právu šanci pokračovat směrem k uznání právního statusu zvířat jako subjektů. Nastíním také protichůdné legislativní trendy a zamyslím se na tím, kdo a pro koho právo vytváří, a zda rétorika tohoto typu v právu není pouhým alibismem.

Právo měnící se ve prospěch zvířat

Je nesporné, že v posledních desetiletích dochází ve společnosti k postupnému zvyšování citlivosti vůči utrpení zvířat. Vnímání problémů ze strany společnosti se obvykle po určité době promítá do práva vytvářením nových nebo změnou stávajících právních pravidel, zákazů a regulací – zejména v případě, že žádoucího chování lidí nelze dosáhnout pomocí jiných prostředků (osvětou, zvyšováním povědomí, utvrzením nových pravidel jako pravidel morálky apod.). Zvyšování citlivosti vůči zvířatům má již v platném právu hlubokou odezvu. Tvorbou právních norem zajišťujících ochranu zvířat před svévolným zacházením ze strany člověka reaguje společnost jednak na moderní vědecké výzkumy, které prokazují schopnosti a kvality zvířat lidstvu dříve neznámé (zejména jejich schopnost prožívat utrpení, bolest či radost stejně jako člověk), a jednak na neutěšené životní podmínky mnohých druhů zvířat v lidské péči, především právě hospodářských zvířat ve velkochovech. Posun v právní ochraně zvířat během vývoje práva přitom odráží myšlenku, že prvotní přístup založený na ochraně majetkových práv člověka – vlastníka zvířete, případně na ochraně „citu“ člověka kvůli trpícímu zvířeti má být nahrazen přístupem zlepšování životních podmínek zvířete pro ně samé, kvůli němu jako živé bytosti, a to podle potřeb daného druhu a za účelem uspokojení jeho fyziologických a etologických potřeb.

V právu existují ustanovení, která vyjadřují či proklamují vysokou hodnotu zvířat a potřebu jejich ochrany a správné péče o ně. Z práva Evropské unie je třeba uvést především článek

13 Smlouvy o fungování EU, tedy z hlediska práva EU vlastně normu nejvyšší, na „ústavní“ úrovni. Ta přikazuje Unii i členským státům

„při tvorbě a provádění unijní politiky v oblasti zemědělství, rybolovu, dopravy, vnitřního trhu, výzkumu a technologického rozvoje a vesmíru „plně zohledňovat požadavky na dobré životní podmínky zvířat jakožto vnímajících bytostí.“

V českém právu ochrana zvířat v Ústavě zakotvena není, je možno ale uvést preambuli zákona na ochranu zvířat proti týrání:

„Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zaslouhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.“

Dále je třeba citovat ustanovení § 494 občanského zákoníku, které v českém právu provádí tzv. dereifikaci zvířat (tj. stanoví, že zvíře není věc):

„Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“

Vedle zavedení uvedených proklamací do práva existuje i řada konkrétních pravidel k ochraně zvířat, která jednoznačně vedou ke zvyšování a posilování pozice zvířat v právu. V některých státech (Německo, Lucembursko, Švýcarsko) byla dokonce zásada ochrany zvířat zakotvena na nejvyšší možné právní úrovni – v ústavě. V řadě států včetně České republiky je už dnes součástí občanských zákoníků ustanovení o tom, že živé zvíře není věc. Běžná je rovněž legislativa proti týrání zvířat, zahrnující i trestní postih pachatelů. Prohlášení určitého nežádoucího chování za trestně postižitelné (tj. za trestný čin) se považuje za vyjádření skutečně vysoké hodnoty zájmu, který je takto pod hrozbou trestní sankce chráněn. Zájmy, které se považují za níže postavené, bývají chráněny „pouze“ správní sankcí (přestupek, správní delikt s trestem pokuty apod.). Proto je rozhodně možno vyzdvihnout, že i český trestní zákoník obsahuje skutkovou podstatu trestného činu týrání zvířat (§ 302) a zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303). Co znamená týrání zvířat, stanoví v ČR zákon na ochranu zvířat proti týrání.

Dalším projevem zvyšující se ochrany zvířat prostředky práva jsou zpřísňující se pravidla hospodářských i jiných chovů, která mají zvířatům zajistit důstojné životní podmínky odpovídající jejich biologickým a etologickým potřebám. Jde i o tzv. minimální standardy a regulaci nakládání se zvířaty ve velkochovech. Zpřísňování podmínek zacházení se zvířaty a jejich chovu je vlastně jakýmsi sebeomezováním člověka (jako chovatele, ale zejména jako ekonomického činitele usilujícího o zisk) ve prospěch zajištění lepších životních podmínek zvířat. Jinými slovy: právo se snaží zabránit tomu, aby ve velkochovech byly životní podmínky chovaných zvířat nastaveny na nejnvýhodnější možný poměr mezi udržením produktivity zvířat a výší zisku (tj. s co nejnižšími náklady na chov dosahovat co nejvyššího výnosu).

Zásadní otázkou je, kam tento trend posilování pozice zvířat v právu může pokračovat. Jeho právě popsané projevy totiž stále ponechávají zvíře v pomyslné pozici „objektu ochrany“. Zvíře pro právo není subjektem, který by byl rovnocenný s člověkem. Subjektem je zde pouze člověk – lidská či přirozená osoba, která díky tomu může mít práva a povinnosti, jednat v právních vztazích, právně relevantně projevovat svou vůli. Zvíře je pro právo i nadále „objektem“, byť prohlášeným za hodný zvláštní ochrany.

Vývoj morálního statusu zvířat

Za předpoklad právního statusu subjektu je považováno uznání statusu morálního. Morální status je filozofickou, nikoli právní kategorií. Mít morální status znamená být entitou, tj.

samostatně existující jednotkou, která ve vnějším světě projevuje svou vůli stejně jako ostatní stejně postavené entity a ostatní aktéři ji musí brát v úvahu, stejně jako musí brát v úvahu její potřeby a zájmy. Představa o morálním statusu zvířat se v průběhu historie měnila.

René Descartes nepřisouval zvířatům vůbec žádný morální status, řadil je v rámci vnějšího světa mezi „hmotu“. Podle Immanuela Kanta, který uznával alespoň zprostředkované povinnosti lidí vůči zvířatům, mají zvířata (stejně jako věci) pouze nepřímý morální status, což znamená, že se k nim nikdy nevztahujeme jako k cíli, nýbrž pouze jako k prostředku k dosažení cíle. Velmi rozšířený a současnému právu blízký je pohled slučující dřívější filozofické přístupy včetně učení Tomáše Akvinského a křesťanskou morálku, podle něhož morální status mají pouze příslušníci druhu *Homo sapiens*, tedy nikoli zvířata: morální ohledy si podle tohoto pojetí zaslouží všichni lidé bez ohledu na jejich mentální schopnosti a věk. Podle Petera Singera mají morální status všichni citící tvorové, jejichž elementárním zájmem je vyhnout se utrpení, tedy i všechna citící zvířata. Podmínkou k uznání morálního statusu je tak podle Singera senzitivita. Ještě dál jde v uznání morálního statusu zvířat Albert Schweitzer: podle něj je dostačující podmínkou k připsání plného morálního statusu život, morální status mají tedy všechny živé organismy, navíc ho všechny mají ve stejné plné míře. Tom Regan, jeden ze zakladatelů hnutí za práva zvířat, operuje s pojmem *subjekt života (subject-of-a-life)*, kterým mohou být jak lidé, tak zvířata, avšak přidělení této subjektivity života podmiňuje dalšími schopnostmi: schopností vnímat a pamatovat si, mít touhy, víru a preference, schopností jednat záměrně za účelem naplnění cílů a tužeb, vnímavostí a schopností emocionálního života, trvalostí psychické identity a individuálně zakoušenou životní pohodou, nezávislou na užitečnosti pro jiné. K připsání morálního statusu tedy Regan vyžaduje u jedince (nikoli druhu!) určité mentální a behaviorální schopnosti. V knize *Animal Rights, Human Wrongs* tvrdí, že tyto schopnosti jsou přítomny minimálně u všech psychicky normálních savců starších jednoho roku.

Z uvedených přístupů a teorií vlivných autorů je patrná postupná tendence rozšiřovat morální status z lidí i na další entity. Je však otázkou, do jaké míry se názory myslitelů, byť vlivných, promítají do postojů běžné společnosti. Právo totiž v morálních otázkách nereaguje na názory jednotlivých filozofů, ale mění se až pod tlakem utvrzení určitého postoje ve větší části společnosti. Zde však všeobecné uznání morálního statusu zvířat jako jedna z podmínek k tomu, aby zvířata jako subjekty uznalo právo, chybí.

Zvířata jako právní subjekty?

Východiskem právního pojmu osoba (subjekt) byl historicky člověk. Při uvažování o podmínkách jeho právního statusu jako subjektu byl původně kladen důraz zejména na určité atributy jedince: rozum, vůle, autonomii, svobodu, sebeuvědomění a odpovědnost za své jednání. Přiřazení těchto obecných znaků člověku však v historii zprvu neznamenal automaticky přiznání právní osobnosti všem lidem; v jednotlivých obdobích byly naopak určité skupiny lidí *a priori* z právní subjektivity vyřazeny, např. otroci nebo cizinci. Stavovské uspořádání společnosti působilo, že tím, co určovalo po celá staletí práva a povinnosti osoby, byl její sociální status. Základ novodobého pojetí osoby dal Kant, který poprvé předložil obraz člověka jako bytosti existující „sama pro sebe“, tj. nikoli jako prostředek k dosahování cizích účelů. Kant tak metafyzicky zdůvodnil hodnotu a důstojnost každého jednotlivce a tím i rovnost lidí před zákonem. Další fází bylo uznání uměle vytvořených „osob“ – právnických osob – jako subjektů práva v 19. století. Ve 20. století pak převládla u konstrukce pojmu „osoba“ v právu jistá účelovost: právo určovat okruh entit, jimž bude přiznána subjektivita, je chápáno jako právo zákonodárce. Jde tedy o pojetí, podle něhož je v podstatě věcí vůle zákonodárce, které útvary prohlásí za subjekty práva a které nikoliv.

Samozřejmě by ale postrádalo logiku, kdyby zákonodárce ze své vůle prohlásil za subjekty entity, které postrádají znaky považované za předpoklady funkční právní subjektivity:

sebeuvědomění a možnost rozlišení od jiných jedinců, vůli a schopnost ji právně relevantním způsobem vyjádřit (právně jednat) a schopnost nést odpovědnost za své jednání. Je třeba si přiznat, že zvířata tyto atributy zcela nebo téměř zcela postrádají, a postrádají je plošně a z podstaty věci, nikoli jako „výjimku“ (jako například člověk s postižením). Subjekty, které uvedené znaky postrádají, tedy zákonodárce teoreticky může za subjekty prohlásit, ale budou to subjekty pouze „na papíře“, bez možnosti svou subjektivitu skutečně realizovat.

Podle biologie, antropologie, psychologie a dalších oborů je podstatným dělicím znakem odlišujícím lidský druh a jiné živočišné druhy sebeuvědomění, které u ostatních druhů chybí. Pro právo je podstatnou distinkcí rozlišování mezi odpovědí, která je vlastní lidem, a reakcí, která je vlastní zvířatům. Odpověď implikuje sebeuvědomění subjektu a jeho vůli, schopnost volit mezi možnostmi a nést za tuto volbu odpovědnost. Sebeuvědomění souvisí s odlišením subjektu od všech ostatních subjektů. Právní řád může přičítat práva a povinnosti pouze subjektu, který lze identifikovat, odlišit od jiných subjektů. Pro identifikaci zvířat by patrně bylo možné využít např. mikročipy, které se již dnes používají pro identifikaci psů a dalších druhů zvířat.

Větším problémem se u zvířat jako potenciálních subjektů zdá otázka rozpoznání jejich vůle, jejího projevení jednáním a odpovědnosti za toto jednání. Odpovědnost za vlastní jednání vyplývá z principu, že ten, kdo jedná, nese za své jednání odpovědnost. Zvířata nemohou být volána k odpovědnosti za své jednání, zvířeti nelze uložit povinnost v právním slova smyslu ani sankci za její porušení. Existuje vazba mezi svobodnou vůlí a odpovědností: jednání, které není spojeno s vůlí, nebývá (člověku) přičítáno – kde není vůle, nemůže být ani odpovědnost (např. jednání v duševní poruše). Stejně tak by pochopitelně bylo nepřijatelné přičítat bezprostřední odpovědnost za chování zvířete jeho případnému opatrovníkovi, člověku, který by byl v pozici „jednatele“ zvířete.

Domnívám se, že současná podoba konstrukce právního statusu založená na jeho účelovém určení ze strany zákonodárce tedy svědčí ve prospěch uznání právního statusu zvířat pouze zdánlivě, resp. může vést pouze k formálnímu uznání. Smysluplnou a funkční právní subjektivitu zvířat ve skutečnosti ani tato konstrukce neumožňuje.

Právní alibismus v nakládání se zvířaty

Proklamace v právních ustanoveních o zvířatech jako cítících bytostech, které byly uvedeny výše, by mohly vést k závěru, že morální status zvířat tak, jak je společností uznáván, se postupně stále zvyšuje. Nyní však ukážu příklady právních ustanovení, která nejsou vůbec proklamativní, ale naopak mají zcela jasné právní důsledky a působí přesně opačným směrem než vzletné formulace o hodnotě zvířat.

První příklady jsou opět z práva EU: z hlediska právní úpravy evropského vnitřního trhu a volného obchodu jsou zvířata „zbožím“. Smlouva o fungování EU obsahuje zákaz množstevního omezení dovozu zboží (čl. 34), přičemž odůvodnění výjimek je možné mimo jiné „ochranou zdraví a života lidí a zvířat“. Ovšem v oblasti ochrany zvířat Soudní dvůr EU v minulosti opakovaně prohlásil, že tyto výjimky musí být vykládány restriktivním způsobem; zjednodušeně řečeno, zákazem nebo omezením dovozu produktů z méně příznivých typů chovu nelze „tlačit“ na zlepšování životních podmínek zvířat v chovech v jiných členských státech. Například v případě C-219/07 *Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers Andibel* byla napadena belgická vyhláška k zákonu o ochraně a dobrých životních podmínkách zvířat, již byl stanoven seznam zvířat, která [jedině] smí být držena v kontrolovaném prostředí lidské péče. Tím vyhláška způsobila zákaz dovozu druhů, které nejsou na tomto seznamu uvedeny, z jiného členského státu Unie do Belgie. Soudní dvůr EU konstatoval, že taková vyhláška je v rozporu s právem EU.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů stanoví jako jeden ze způsobů regulace, resp. potírání invazních nepůvodních druhů tzv. *eradikaci*. Eradikace je v čl. 3 odst. 13 tohoto nařízení definována jako

„úplné a trvalé vymýcení populace invazních nepůvodních druhů letálními¹ nebo neletálními prostředky.“

Jde tedy de facto o systematické usmrcování jedinců určitých druhů, které byly zhodnoceny jako zvláště nežádoucí pro jejich invazní charakter. Nechci zde zabíhat do podrobností a seznamů těchto druhů, ale poukázat na princip, který za danou právní úpravou stojí: je to člověk, kdo určí klíč, podle něhož jsou některá zvířata hodnocena jako žádoucí a jiná jako nežádoucí (zde je tím klíčem invazivnost druhu), a ospravedlní tak jejich likvidaci. Přitom nařízení jedním dechem dodává, že tato eradikace musí probíhat „humánním“ způsobem (což už skutečně nedokážu popsat jiným slovem než *alibismus*): podle bodu 25 odůvodnění tohoto nařízení platí:

„Je-li v některých případech nezbytné některé živočišné invazní nepůvodní druhy eradikovat a regulovat, zvířata při tom mohou být i přes využití nejlepších dostupných technických prostředků vystavena bolesti, úzkosti, strachu nebo jiným formám utrpení. Z tohoto důvodu by členské státy a každý hospodářský subjekt, který se podílí na eradikaci, kontrole či izolaci invazních nepůvodních druhů, měly přijmout nezbytná opatření, aby během tohoto procesu byla zvířata ušetřena zbytečné bolesti, úzkosti a utrpení, a to s co největším ohledem na osvědčené postupy v této oblasti, jako jsou například základní zásady dobrých životních podmínek zvířat, které vypracovala Světová organizace pro zdraví zvířat.“

Podobně je to ostatně v českém zákoně na ochranu zvířat proti týrání. Jeho § 5 stanoví výčet důvodů, pro které je možné zabít zvíře. Tento výčet je konečný, tj. zabití zvířete z jiného než zde uvedeného důvodu je v rozporu se zákonem. Česká právní úprava je v tomto ohledu hodnocena pozitivně, vzhledem k tomu, že řada jiných států umožňuje zvíře zabít z jakéhokoli důvodu nebo důvody stanoví tak vágně, že to má téměř stejný efekt, jako kdyby žádné důvody nestanovila. Na prvním místě zde pochopitelně najdeme porážky hospodářských zvířat (odst. 1 písm. a):

„Důvodem k usmrcení je využití produktů zvířete chovaného nebo drženého pro produkci potravin, vlny, kůže nebo jiných produktů.“

Dále je ospravedlněno usmrcování zvířat z důvodů regulování populace zvířat v lidské péči a volně žijících zvířat, deratizace a opatření v boji proti škodlivým organismům a depopulace (písm. g, h a j). Tedy opět člověk určí, která zvířata je třeba likvidovat a proč (např. ferální² holubi, kočky, hlodavci škodící úrodě apod.).

Slovem *alibismus* by ale podle mého názoru bylo možno popsat i to, co prohlašuje nový občanský zákoník v § 494, zejména ve své druhé větě:

„Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“

Zatímco první část ustanovení, citovaná již výše, přináší jasné etické poselství, které formuluje žádoucí postoj společnosti ke zvířatům, druhá část *de facto* říká, že ustanovení o věcech se na zvířata budou aplikovat i nadále v téměř plném rozsahu (neboť užití slova „obdobně“ v právním předpise znamená, že na vymezené právní vztahy se příslušná (jiná) ustanovení

¹ Letální znamená mající za následek smrt (pozn. aut.).

² Ferální druhy jsou zdivočelé formy původně domácích druhů (pozn. aut.).

aplikují v *plném rozsahu*.³ Vyloučeny budou pouze ty případy, kdy by uplatnění ustanovení o věcech odporovalo povaze zvířete jako živého tvora, tj. pokud by to působilo zvířeti bolest či utrpení (fyzické či psychické). Jako příklad takového případu uvádí důvodová zpráva k občanskému zákoníku použití psa jako zástavy v případě, že by šlo o psa lpícího na svém pánovi, s tím, že pes bude předán zástavnímu věřiteli jako osobě zvířeti cizí a vystaven stresu. Hlavní praktický smysl dřívějšího statusu zvířat jako věcí v právním smyslu, který spočíval v tom, že zvíře mělo postavení předmětu vlastnického práva, tedy nadále zůstává zachován a uvedená změna je spíše změnou v pojmenování.

Závěr

Je patrné, že přístup práva ke zvířatům není jednotný a v podstatě se vyznačuje určitou schizofrenií – na jedné straně tu máme řadu ustanovení vyzdvihujících hodnotu zvířat a potřebu etického zacházení s nimi, a to pro ně samá, a s tím spojený značný objem ochranné legislativy, a na druhé straně ustanovení, která ospravedlňují zásahy proti zvířatům až po jejich usmrcování z důvodů potřeby jejich produktů pro člověka nebo z důvodů jejich člověkem uznané škodlivosti. Vznešené věty o zvířatech jako cítících bytostech, které mají hodnotu bez ohledu na užitečnost pro člověka, tak v tomto světle vyznívají trochu jinak – člověk uznává hodnotu zvířat pro ně samá přesně potud, dokud mu nezačnou škodit nebo ho ohrožovat (důvodem pro legální usmrcení zvířete je podle § 5 odst. 1 písm. c) zákona na ochranu zvířat proti týrání také „bezprostřední ohrožení člověka zvířetem“) nebo dokud nepotřebuje jejich produkty. Podle mého názoru jde nicméně o projev zcela přirozeného principu, že když dojde tzv. „na lámání chleba“, dává člověk přednost svému druhu a jeho prospěchu. Každý druh přirozeně upřednostňuje sám sebe a opačné chování by bylo v přírodě zcela nepřirozené. Lidé tuto „přednost“ jasně vyjadřují v právním řádu, což je lidský produkt určený k regulaci lidské společnosti. Jinou věcí je ovšem rozsah a podoba této „přednosti“, která se v některých aspektech činností, jako jsou velkochovy či pokusy na zvířatech, jeví až jako zneužívání zvířat. Představovat si, že právo může uznat zvířata za subjekty práva (v pravém a funkčním významu toho slova, nejen pouze formálně) a přiznat jim práva, která by zastavila jejich zneužívání ze strany člověka, je podle mého názoru iluzorní. Kde je však v právu určitě prostor, je regulace lidského zacházení se zvířaty směrem k výrazně příznivějším podmínkám jejich života, pokud jsou v lidské péči. Z příkladů z evropské legislativy a judikatury je však patrné, že takové změny by se musely dít nejen na vnitrostátní, ale zároveň na unijní úrovni. Značné rezervy jsou rovněž ve vymáhání ochranné legislativy – v zajištění, aby platná regulace byla skutečně dodržována.

Na úplný závěr ještě připojuji úvahu, že současné řešení naléhavého problému dopadu změn klimatu, v němž velkochovy hospodářských zvířat (potažmo extrémně vysoká a z historického hlediska zcela nebývalá spotřeba masa a živočišných produktů ve společnosti) jsou jedním z významných příčin emisí CO₂, působí se snahou o zlepšení životních podmínek zvířat ve zjevné synergii. Nejsem si jistá, zda právo má nebo v budoucnu bude mít nástroje k tomu, aby přikázalo spotřebitelům konzumovat méně živočišných produktů nebo omezilo kvantitativní rozsah chovů, ale zvyšování povědomí lidí o obou problematikách zřejmě k tomuto efektu povede.

³ Tento výklad je součástí čl. 41 odst. 1 Legislativních pravidel vlády. Jde o rozdíl od slova „přiměřeně“, které naopak vyjadřuje volnější vztah mezi příslušnou úpravou a řešeným ustanovením.